

Lech Paczkowski

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

POLSKI HANDEL ZAGRANICZNY WYBRANYMI ARTYKUŁAMI ŻYWNOŚCIOWYMI W LATACH 2006-2008

INTERNATIONAL TRADE IN SELECTED FOOD CATEGORIES IN POLAND DURING THE PERIOD 2006-2008

Słowa kluczowe: artykuły żywnościowe, import, eksport, handel, bilans żywności

Key words: food item, imports, exports, trade, food balance

Abstrakt. Przedstawiono strukturę handlu zagranicznego żywnością według nomenklatury SITC w latach 2006-2008. Przeanalizowano import i eksport żywności i zwierząt żywych, napojów i tytoniu oraz olejów, tłuszczów i wosków. Skupiono również uwagę na udziale importu w przychodzie oraz eksportu w rozchodzie głównych grup produkcji roślinnej i zwierzęcej. Z badań wynika, że import rósł szybciej niż eksport, co skutkowało spadkiem dodatniego salda wymiany. Większość obrotu żywnością przypadła na kraje UE ok. 70% importu i ok. 80% eksportu w 2008 r. W handlu przeważały produkty przetworzone – ok. 65% importu i ok. 76% eksportu, a ich głównymi konsumentami były gospodarstwa domowe (ok. 80% importu i ok. 90% eksportu).

Wstęp

Żywność jest najcenniejszym dobrem, bez którego nie można myśleć o rozwoju, a w skrajnych przypadkach w ogóle o egzystencji [Maslow 2006]. Handel zagraniczny żywnością ma na celu uzupełnienie braków istniejących na krajowych rynkach żywności. Głównymi determinantami są tu nadwyżki i niedobory określonych produktów żywnościowych, które wynikają ze zróżnicowania produkcji roślinnej i zwierzęcej na świecie. Duże znaczenie mają także cena i jakość żywności, regulacje prawne w obrocie żywnością i instrumenty polityki państwa (akcyza, cło, limity itp.). Wszystkie te czynniki, choć w różnym stopniu, wpływają na handel zagraniczny żywnością.

Handel zagraniczny, to: *odpłatna wymiana towarów lub usług z partnerami posiadającymi stałą siedzibę poza granicą celną państwa, ale także, dział gospodarki narodowej, gdyż wartość handlu zagranicznego zestawia się w bilansie handlowym, będącym składnikiem bilansu płatniczego. W Polsce przedsiębiorcy zainteresowani uczestnictwem w światowym obrocie produktami rolno-spożywczymi mogą korzystać z mechanizmów handlowych Wspólnej Polityki Rolnej, której celem jest wsparcie pozycji przedsiębiorców z obszaru UE na rynku światowym* [Handel zagraniczny... 2008].

Material i metodyka badań

W opracowaniu posłużono się danymi wtórnymi, które pochodzą z krajowych instytucji państwowych, takich jak: Główny Urząd Statystyczny, Agencja Rynku Rolnego, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W pracy zastosowano metodę analizy porównawczej pionowej i poziomej, metodę bilansową oraz metodę opisową, a dla ukazania badanych zjawisk wykorzystano technikę tabelaryczną.

Głównym celem badań była analiza importu i eksportu wybranych artykułów żywnościowych w latach 2006-2008, przedstawienie bilansu tych artykułów oraz wymiany z zagranicznymi partnerami w handlu zagranicznym.

Wyniki badań

W tabeli 1 przedstawiono dane dotyczące importu, eksportu i salda handlu zagranicznego posługując się przy klasyfikacji żywności nomenklaturą SITC. Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Handlu (SITC) została stworzona przez Departament Statystyki ONZ w 1950 r. i znowelizowana w 2007 r. Z danych wynika, że główne pozycje zarówno importu i eksportu zajmują żywność i zwierzęta żywe – stanowią od 83,8 do 84,7% importu i od 87,5 do 89,8% eksportu. W badanym okresie w wyrażeniu wartościowym import wzrósł szybciej niż eksport z 19,7 mld zł w 2006 r. do 28,2 mld zł w 2008 r., podczas gdy eksport zwiększył się, odpowiednio z 28,9 do 34,5 mld zł. Skutkowało to zmniejszeniem salda wymiany z pra-

Tabela 1. Handel zagraniczny żywnością według nomenklatury SITC w latach 2006-2008
Table 1. Food trade according to the SITC nomenclature between 2006 and 2008

Wyszczególnienie/ Specification	Jedn./ Units	Import/Imports			Eksport/Exports			Saldo/Trade balance		
		2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Żywność i zwierzęta żywe/ Food and live animals	mld/zł/ bln PLN	19,71	24,17	28,21	29,00	32,49	34,52	9,29	8,32	6,31
Wartość/Value	%	83,8	84,7	84,3	89,8	87,7	87,5			
Napoje i tytoń/ Beverages and tobacco	mld/zł/ bln PLN	2,01	2,62	2,61	2,50	3,22	3,72	0,49	0,60	1,11
Wartość/Value	%	8,5	9,2	7,8	7,8	8,7	9,4			
Ziarna i owoce oleiste/ Oilseeds and fruit of oilseeds	mld/zł/ bln PLN	0,42	0,37	0,81	0,17	0,54	0,37	-0,25	0,17	-0,44
Wartość/Value	%	1,8	1,3	2,4	0,5	1,5	0,9			
Oleje tłuszcze i woski roślinne i zwierzęce/ Oils, fats, animal waxes	mld/zł/ bln PLN	1,39	1,37	1,85	0,62	0,77	0,86	-0,77	-0,60	-0,98
Wartość/Value	%	5,9	4,8	5,5	1,9	2,1	2,2			
Razem /Total	mld/zł/ bln PLN	23,53	28,53	33,48	32,29	37,02	39,47	8,76	8,49	5,99
Wartość/Value	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0			

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznik Statystyczny Handlu... 2007-2009
 Source: own study based on Rocznik Statystyczny Handlu... 2007-2009

wie 9,3 mld zł (2006 r.) do 6,3 mld zł w 2008 r. Wartość importu i eksportu napojów i tytoniu w latach 2006-2008 rosła systematycznie, choć tempo wzrostu eksportu było zdecydowanie szybsze – wzrost o 1,2 mld zł, podczas gdy import wzrósł tylko o 0,6 mld zł. Saldo w tej grupie produktów wzrosło z 0,49 do 1,10 mld zł. Pozostałe dwie grupy artykułów – oleje, tłuszcze i woski roślinne i zwierzęce (ok. 5% importu i ok. 2% eksportu), ziarna i owoce oleiste generowały ujemne saldo wymiany, w wyniku czego ogólne saldo handlu zagranicznego zmniejszyło się z 8,76 do 6 mld zł.

Istotną kwestią handlu zagranicznego, w tym również żywności, jest jego terytorialne rozmieszczenie. Zagadnienie to zaprezentowano na przykładzie importu i eksportu żywności i zwierząt żywych, głównej grupy asortymentowej w polskim handlu zagranicznym żywnością (tab. 2). Z danych wynika, że zarówno

Tabela 2. Import i eksport żywności i zwierząt żywych z innymi krajami w latach 2006-2008
Table 2. Food and livestock imports and exports in Poland between 2006 and 2008

Wyszczególnienie/ Specification	Jedn./ Units	Import/Imports			Eksport/Exports			Saldo/Trade balance		
		2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Europa Środkowo-Wschodnia/ Central and Eastern Europe	mld/zł/ bln PLN	0,6	0,6	0,5	3,5	3,1	3,5	2,9	2,5	3,0
Wartość/Value	%	3,0	2,5	1,8	12,1	9,5	10,1			
UE/EU	mld/zł/ bln PLN	12,2	16,2	19,9	22,5	26,4	28,2	10,3	10,2	8,3
Wartość/Value	%	62,0	66,9	70,6	77,6	81,3	81,7			
EFTA	mld/zł/ bln PLN	1,2	1,2	1,1	0,3	0,3	0,3	-0,8	-0,9	-0,8
Wartość/Value	%	6,1	5,0	3,9	1,0	0,9	0,9			
Pozostałe kraje/ Other countries	mld/zł/ bln PLN	5,7	6,2	6,7	2,7	2,7	2,5	-3,5	-3,5	-4,2
Wartość/Value	%	28,9	25,6	23,7	9,3	8,3	7,3			
Razem/Total	mld/zł/ bln PLN	19,7	24,2	28,2	29,0	34,5	34,5	9,4	8,3	6,3
Wartość/Value	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0			

Źródło: opracowanie własne na podstawie Produkcja i handel... 2008-2009
 Source: own study based on GUS Produkcja i handel... 2008-2009

Tabela 3. Bilans handlu mięsa, tłuszczów i podrobów w wadze schłodzonej (waga schłodzona)
Table 3. Meat, fats and offal trade balance, chilled weight

Wyszczególnienie/Specification	Bilans [tys. t]/ Balance [thous. t.]		
	2006	2007	2008
Przychód/Supply	4020	4226	4269
Produkcja z uboju/Slaughter	3717	3847	3670
– w tym: mięso/of which: including meat	3170	3290	3114
Import/Imports	276	379	583
Zmniejszenie zapasów/Inventory decrease	27	-	16
Rozchód/Disappearance	4020	4226	4269
Spożycie/Consumption	3066	3206	3114
– w tym: mięso/of which: including meat	2668	2773	2715
Ubytki i straty/Losses and waste	148	168	132
Eksport/Exports	806	834	1023
Zwiększenie zapasów/Inventory increase	-	18	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2007-2009

Source: own study based on Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2007-2009

-wschodniej Europy (w granicach 3,0 mld zł), niwelując ujemne salda z EFTA i pozostałymi krajami, dały efekt końcowy w postaci dodatniego ogólnego salda wymiany, które w okresie 2006-2008 zmalało z 9,4 do 6,3 mld zł.

Korzystnym uzupełnieniem danych dotyczących handlu zagranicznego żywnością są bilanse poszczególnych produktów obrazujące składowe przychodów i rozchodów. Dane dotyczące bilansu mięsa, tłuszczów i produktów zawarto w tabeli 3. Analiza danych wskazuje, że przychody w całym badanym okresie wynosiły ponad 4 mln t (4,27 mln t w 2008 r.) i pochodziły głównie z ustabilizowanej produkcji z uboju na poziomie ok. 3,7 mln t rocznie. Import wahał się w granicach od 276 tys. t (2006 r.) do 583 tys. t w 2008 r. W rozchodach spożycie kształtowało się w wysokości od 3,07 mln t (2006 r.) do 3,20 mln t (2008 r.). Eksport był znacznie wyższy od importu i wykazywał tendencję wzrostową z 806 tys. t w 2006 r. do ponad 1 mln t w 2008 r. Charakterystyczne dla tego rodzaju produktów ubytki i straty stanowiły wyraźnie poniżej 5% wielkości rozchodu (132-168 tys. t).

W tabeli 4 przedstawiono bilans handlu warzyw i owoców. W obu przypadkach zbiory były zróżnicowane zaś import rósł w kolejnych latach. Biorąc pod uwagę eksport – w warzywach był on przeszło 2-krotnie wyższy od importu, podczas gdy eksport owoców był niższy od importu tych produktów. Saldo wymiany handlowej warzyw było dodatnie, a owoców ujemne.

W podobny sposób zilustrowano bilans cukru i mleka krowiego świeżego (tab. 5). Z danych wynika, że w produkcji cukru występowały znaczne nadwyżki, gdyż eksport był w zależności od roku wyższy od importu: od 2,5-krotnie w 2008 r. do przeszło 5-krotnie w 2006 r. Jeszcze większe dysproporcje pomię-

import, jak i eksport skupiał się głównie na krajach UE i wykazywał tendencję wzrostową (import – z 12,2 do 19,9 mld zł, eksport z 22,5 do 28,2 mld zł) w badanym okresie i stanowił ponad 70% ogółu importu i ponad 80% ogółu eksportu. Import i eksport do krajów środkowo-wschodniej Europy ustabilizował się na niskim poziomie i wynosił odpowiednio: ok. 0,6 i ok. 3,5 mld zł. Wymiana z krajami EFTA sprowadzała się głównie do importu (ok. 1,1 mld zł), co przy niskim eksporcie (0,3 mld zł) dawało ujemne saldo w wysokości 0,8 mld zł. Podobnie niekorzystnie przebiegała wymiana z pozostałymi krajami, w której przeważał import w znaczącej skali (ponad 6 mld zł), podczas gdy eksport do nich wynosił ok. 2,5 mld zł. Dodatkowo saldo wymiany z UE (8,3 mld zł w 2008 r.) oraz z krajami środkowo-

Tabela 4. Bilans handlu warzyw i owoców*
Table 4. Fruit and vegetable trade balance

Wyszczególnienie/Specification	Bilans handlu [tys. zł]/Trade balance [thous. PLN]					
	warzywa/vegetables			owoce/fruit		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Przychód/Supply	5697	5439	6080	3798	4076	2923
Zbiory/Harvested volume	5458	5120	5710	2922	3211	1684
Import/Imports	239	319	370	876	865	1239
Zmniejszenie zapasów/Inventory decrease	-	-	-	-	-	-
Rozchód/Disappearance	5697	5439	6080	3798	4076	2923
Spasanie/Grazing	65	56	82	-	-	-
Spożycie/Consumption	4154	4088	4398	2975	3026	2029
Ubytki i straty/Losses and waste	630	589	611	335	358	253
Eksport/Exports	848	706	989	488	692	641
Zwiększenie zapasów/Inventory increase	-	-	-	-	-	-

* łącznie z przeznaczeniem na przetwory/including fruits and vegetables for processing

Źródło: jak w tab. 3

Source: see tab. 3

Tabela 5. Bilans handlu cukru i mleka krowiego świeżego*
Table 5. Sugar trade and fresh cow's milk balance

Wyszczególnienie/Specification	Cukier [tys. t]/ Sugar [thous. t]			Mleko krowie świeże [mln l]/ Fresh cow's milk [mln l]		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Przychód/Income	2668	2166	2236	11986	12332	12807
Produkcja/Production	2047	1723	1934	11633	11744	12063
Import/Import	214	266	292	353	588	644
Zmniejszenie zapasów/Decrease in supplies	407	177	10	-	-	100
Rozchód/Disbursement	2668	2166	2236	11986	12332	12807
Spasanie/Grasing	13	11	15	650	550	550
Spożycie/Consumption	1488	1321	1470	9021	9049	9234
Ubytki i straty/Losses and accumulated losses	-	-	-	21	24	24
Eksport/Export	1167	834	751	2248	2546	2999
Zwiększenie zapasów/Increase in supplies	-	-	-	46	163	-

* łącznie z przeznaczeniem na przetwory/with assigned on preserves including

Źródło: jak w tab. 3

Source: see tab. 3

dzy eksportem a importem wystąpiły w mleku świeżym. Mimo że oba wskaźniki wzrastały w badanym okresie, to eksport był przeszło 4-krotnie wyższy od importu (np. w 2008 r. eksport wnosił 2999 mln l, a import tylko 644 mln l mleka).

Dane w tabelach 4 i 5 stanowiły tylko fragment szerszych badań nad bilansami artykułów żywnościowych, które znalazły odbicie w tabeli 6. Zawarto w niej dane o udziale importu w przychodach i eksportu w rozchodach w wybranych grupach roślin. Dowodzą one, że największy udział importu wystąpił w tłuszczach i olejach roślinnych – ponad 45% w każdym roku, wysoki był również w przypadku owoców (42,4% w 2008 r.) i kukurydzy (27,8% w 2008 r.). Pozostałe produkty roślinne miały udział importu w przychodzie na poziomie kilku procent. Biorąc pod uwagę udział eksportu w rozchodzie największy wskaźnik osiągnęły cukier (33,6-43,7% w 2006 r.) oraz tłuszcze i oleje roślinne (17,6-21,0%). W 2008 r. eksport stanowił znaczny odsetek rozchodu także w odniesieniu do nasion i owoców roślin oleistych (22,8%), owoców (21,9%) i warzyw (16,3%).

Pożądanym zjawiskiem z punktu widzenia salda wymiany handlowej jest wzrost udziału eksportu w rozchodzie, przy jednoczesnej minimalizacji importu w przychodzie. Analizując import i eksport od strony rozdysponowania w tabeli 7 przedstawiono dane dotyczące żywności i napojów. Wynika z niej, że import aż w ok. 65% dotyczył produktów przetworzonych, a zarówno te jak i produkty nieprzetworzone (ok. 35%) były skierowane w ponad 70% do gospodarstw domowych. Eksport obejmuje w ponad 75% artykuły przetworzone i tak jak w przypadku importu produkty te trafiają głównie do gospodarstw domowych (ok. 90%).

Przedstawiona analiza handlu zagranicznego żywnością, wskazuje (biorąc pod uwagę dodatnie saldo wymiany większości produktów), że polska żywność jest konkurencyjna, lecz do

Tabela 6. Udział importu w przychodzie i eksportu w rozchodzie wg głównych grup produkcji roślinnej
Table 6. Share of import in income and share of export in disbursement in main groups of plant production

Wyszczególnienie/ Specification	Udział importu w przychodzie/ Share of import in income [%]			Udział eksportu w rozchodzie/ Share of export in disbursement [%]		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Zboża/Grains	2,7	9,7	5,8	4,8	3,5	3,3
Kukurydza/Corn	12,3	44,9	27,8	19,8	9,6	9,2
Ziemniaki/Potatoes	2,0	3,8	1,9	4,3	4,2	3,4
Warzywa/Vegetable	4,2	5,9	6,1	14,9	13,0	16,3
Owoce/Fruit	23,1	21,2	42,4	12,9	17,0	21,9
Nasiona roślin strączkowych/ Seed of legumes	5,7	10,4	6,2	2,2	0,9	1,3
Cukier/Sugar	8,0	12,3	13,1	43,7	38,5	33,6
Nasiona i owoce roślin oleistych/Seed and fruit of oil seeds	9,7	12,2	6,7	11,1	11,4	22,8
Tłuszcze i oleje roślinne/ Fats and plant oils	48,1	45,7	46,0	17,6	21,0	18,4

Źródło: jak w tab. 3

Source: see tab. 3

2020 r. wymagać będzie modernizacji rolnictwa i sektora rolno-spożywczego [Ślusarczyk 2009]. Obok utrzymania konkurencyjności ważnym celem jest dotarcie i zaprezentowanie krajowym i zagranicznym konsumentom walorów polskiej żywności. Istotnym będzie optymalne wykorzystanie produktów (marek), które wywołają na arenie międzynarodowej silne skojarzenie z Polską i przedstawiają nasz kraj jako atrakcyjnego i wiarygodnego partnera [Zięba 2008].

Tabela 7. Struktura rozdysponowania importu i eksportu według głównych kategorii ekonomicznych w latach 2006-2009

Table 7. Imports and exports by product categories between 2006 and 2008

Wyszczególnienie/ <i>Food product category</i>	Struktura/Structure [%]					
	import/imports			eksport/exports		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Żywność i napoje/ <i>Food and beverages</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nieprzetworzone/Raw:	34,4	35,9	34,2	24,1	24,3	22,4
– dla przemysłu/ <i>for industry</i>	8,0	9,6	10,6	6,4	5,8	4,4
– dla gospodarstw domowych/ <i>for household consumption</i>	26,4	26,3	23,6	17,7	18,5	18,0
Przetworzone/Processed:	65,6	64,1	65,8	75,9	75,7	77,6
– dla przemysłu/ <i>for industry</i>	3,6	13,4	12,8	6,9	7,9	6,8
– dla gospodarstw domowych/ <i>for household consumption</i>	52,0	50,7	53,0	69,0	67,8	70,8

Zródło: jak w tab. 3

Source: see tab. 3

Podsumowanie i wnioski

Przystąpienie Polski do UE w 2005 r. umożliwiło polskim producentom żywności wejście na rynek Wspólnoty oraz ochronę krajowego rynku przed zalewem taniego importu, stworzyło więc korzystne warunki do zagranicznej wymiany handlowej. Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Handel zagraniczny żywnością w latach 2006-2008 rozwijał się dość dynamicznie, przy czym tempo wzrostu importu było większe niż wzrost eksportu, co spowodowało że saldo wymiany zmniejszyło się z 8,76 mld zł (2006 r.) do 5,99 mld zł (2008 r.).
2. Obrót żywnością z krajami UE wzrastał systematycznie. Import stanowił ok. 70% ogółu importu żywności, eksport zaś osiągnął poziom 80%, co świadczy o dominującej roli wymiany z UE dla żywnościowego handlu zagranicznego.
3. Szczegółowe bilanse pozwalają na określenie udziału importu w przychodzie i eksportu w rozchodzie, co rzutuje bezpośrednio na skalę obrotu żywności i saldo wymiany.
4. W strukturze importu i eksportu żywności i napojów dominowały produkty przetworzone (w imporcie ok. 65%, w eksporcie ok. 75%), które podobnie jak nieprzetworzone kierowane były głównie do gospodarstw domowych.

Literatura

Handel zagraniczny towarami rolno-spożywczymi. 2008: ARR, 3.

Masłow A.H. 2006: Motywacja i osobowość. PWN, Warszawa, ss. 403.

Produkcja i handel zagraniczny produktami rolnymi 2008-2009: GUS, Warszawa.

Rocznik Statystyczny Rolnictwa. 2007-2009: GUS, Warszawa.

Rocznik Statystyczny Handlu Żywnościowego. 2007-2009: GUS, Warszawa.

Ślusarczyk B. 2009: Konkurencyjność polskich wyrobów rolno-spożywczych na rynkach krajów UE, a zwłaszcza na rynku niemieckim. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 3, 364-365.

Zięba Sł. 2008: O promocji polskiej żywności. *Biuletyn Rynku Rolnego*, 2, 13-16.

Summary

The article examines the structure of Poland's food imports and exports, according to the SITC nomenclature, during the period 2006-2008. The analysis involves the following: import and export of food and live animals, beverages and tobacco, and oils, fats and waxes. A special attention is paid to the share of imports and exports in crop and livestock categories. Research results prove that imports increased more rapidly than exports, which leads to a decrease in trade balance surplus. A major part of food trade is with the EU countries (about 70% of imports and about 80% of exports, respectively; in 2008). The trade is dominated by processed products (about 65% of imports and about 76% of exports, respectively) and their main consumers are households (about 80% of imports and about 90% of exports, respectively).

Adres do korespondencji:

dr inż. Lech Paczkowski
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych
pl. Grunwaldzki 24 A, 50-363 Wrocław
e-mail: lech.paczkowski@up.wroc.pl, tel. (71) 320 17 80